

ALMANYA'DA YAŞAYAN ÜÇÜNCÜ KUŞAK TÜRK ÖĞRENCİLERİN KİMLİK ALGILAMALARI VE BUNA BAĞLI OLARAK KARŞILAŞTIKLARI AYRIMCILIK SORUNLARI

Erdal AKSOY

Özet

1961 yılından bu tarafa elli yıldır Almanya'da varlığını sürdüren Türk kültürü, farklı bir kültür ile temas halinde bulunmaktadır. Bu temas süreci içerisinde Almanya'daki Türk varlığı, "misafir işçi" statüsünden "göçmen" statüsüne, bu kavramsal çerçeveden de "etnik azınlık" statüsüne doğru ilerleyen bir değişim süreci yaşamaktadır. Bu çalışmada, iki farklı kültürün birbiri ile karşılaşmasında meydana gelen kültürel temas ve ilişkileri açıklamada kullanılan yaklaşımlar kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu kavramsal çerçeveden hareketle Almanya'da yaşamakta olan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kendi kimliklerini tanımlama ve bu kimlikten dolayı yaşadıkları ayrımcılık sorunları araştırılmıştır. Araştırmanın verileri, Almanya'nın Hamburg ilinde yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerine soru kâğıdı formu uygulanarak elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Göç, üçüncü kuşak, etnik azınlık, kimlik, dışlanma ve ayrımcılık, Almanya, Türkler.

Identity Perception of Third Generation Turkish Students in Germany and the Problems of Discrimination They Faced There

Abstract

Turkish culture surviving for fifty years in germany since 1961 has been in a contact with a different culture. In this process of contact, the existence of Turks in Germany has been subjected to a change from the status of "guest workers" to "immigrants", from this conceptual framework to "ethnic minority. In this article, the approaches used in explaining the cultural contacts and relations within the process of ecnountering of two different cultures constitute

the theoretical framework. Based on this conceptual framework, the third generation Turkish students' defining their own identity and the problems of discrimination they are suffered from this identity have been dealt with in this article. The data of study have been collected by applying questionnaires to the third generation Turkish students living in Hamburg in Germany.

Key words: Migration, third generation, ethnic minority, identity, isolation, discrimination, Germany, Turks.

Giriş

30 Ekim 1961 tarihinde Alman ve Türk Hükümetleri arasında imzalanan “Türk İşçilerinin Almanya Federal Cumhuriyetine Gönderilmesine Dair Anlaşma” çerçevesinde “misafir işçi” statüsü ile bu ülkeye gitmeye başlayan Türk vatandaşları, zamanla misafir işçi statüsünden çıkarak buldukları ülkede kalıcı olarak yaşamaya başlamışlardır. 1961 yılında Almanya’da bulunan Türk göçmen sayısı 6.800 iken, bu sayı 1971 yılında 652.000’e yükselmiş, 1981 yılında 1.546.000 olurken, 1991 yılında ise bu sayı 1.780.000’e ulaşmıştır (http://de.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrken_in_Deutschland).

Bu anlaşmada hem Almanya hem de Almanya’ya giden Türk işçilerin çoğunluğu bu uygulamanın kısa süreli ya da geçici kalma eğilimi, gün geçtikçe sürekli kalma şekline dönüşmüş; işçilerden önemli bir bölümü “göçmen” olmuştur. Nitekim ilk kuşak işçiler, daha sonraları ailelerini de yanlarına alarak, yaşam tarzlarını Almanya’ya taşımaya başlamışlardır. Bunun sonucu olarak ilk nesilden ve kısmen de ikinci nesilden sonraki nesiller, yaşam tecrübelerini Almanya’da edinmişler, sosyalleşme sürecini Almanya’da tamamlamışlar, sosyal yaşam alanı olarak Almanya’yı belirlemişler ve geleceğe yönelik beklentilerini bu ülke üzerine kurmuşlardır (Gökçe, 2006, s.9).

Tarihsel süreç içerisinde Almanya’ya göç ederek yerleşmiş bulunan Türklerin varlıklarını dört sosyal kategori içerisinde değerlendirmek mümkün

gözükmektedir. İlk olarak, 1961–1973 arasında Almanya giden işçiler; ikinci sosyal kategori, 1973 yılında durdurulan işçi alımı sonrasında oluşan aile birleşmeleri; üçüncü kategori grubu, 1983 yılında yürürlüğe giren “Geri Dönüş Yasası” ile Türkiye’ye geri dönenler; dördüncü kategori grubu olarak da, 1990’lı yıllardan sonra farklı bir bakış açısı ve içerik kazanan göç olgusu ve etnik azınlıkların oluşması süreci olarak sınıflandırmak mümkündür.

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 8’inin ülke dışında yaşadığı, tüm dünyadaki Türklerin en kalabalık grubu Federal Almanya’da yaşamaktadır. Almanya’da yaşayan 2,7 milyon Türk kökenli göçmen, sayıları açısından Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır. Bugün Almanya’da yaşayan Türklerin yaklaşık %32’si Alman vatandaşlığı statüsüne sahiptir. Toplam nüfusun % 3,1’ine tekabül eden 2,7 milyon Türk göçmeninin sayısı, onaltı eyaletten oluşan Federal Almanya’nın dört eyaletinden Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern ve Saksonya’dan daha fazla nüfusa sahipken, beş eyaletin Berlin, Brandenburg, Rheinland-Pfalz, Saksonya-Anhalt ve Schleswig-Holstein nüfuslarının yarısına denk düşmektedir (Şen, 2010, s. 121).

Bugüne değin Batı Avrupa’da ve özellikle Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerine ve onların çocuklarına ilişkin yapılan bilimsel çalışmalar üç farklı aşamada ele alınabilir (Vassaf, 2002, ss. 5-7). Göç sürecinin başlangıcı olan 1960’larda yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, göçün ekonomik boyutlarını, Türkiye’ye aktarılan döviz rezervlerini, göçmenlerin geri dönüş planlarını ve karşılaştıkları “kültür şokunu” incelemiştir.

İkinci aşama, 1970’lerin başından itibaren misafir işçi alımının büyük ölçüde durması sonucunda ailelerin birleşmesi sürecinin başlaması ile birlikte başlamaktadır. Ailelerin birleşmesine paralel olarak Türk göçmenlere ilişkin olarak bu dönemde yapılan çalışmalar, daha çok çocuk-ebeveyn ilişkileri ve

işçilerin buldukları ülke toplumunun kültürüne entegrasyonu, asimilasyonu ve akültürasyonu (kültürel etkileşim) gibi konuları içermektedir. Bu çalışmalarda kullanılan “kültür çatışması”, “kültür şoku”, “akültürasyon”, “arada kalmışlık” ve “kimlik krizi” şeklindeki anahtar kavramlar çalışmaların hangi ekseninde olduğuna dair bize önemli ipuçları vermektedir.

Üçüncü aşama ise, özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllarda farklı yaklaşımların sergilendiği bir süreçtir. Bu dönemde yapılan bilimsel çalışmalarda çoğunlukla toplumsal yapı ile birey arasındaki ilişkiler ve kültürel üretim süreçleri üzerinde durulmuştur. Bu süreçte, özellikle vatandaşlık, çifte vatandaşlık, ırkçılık, kurumsal ayrımcılık, işsizlik ve kültürel üretim gibi konular çalışılmıştır.

Çalışma bu kapsamda, Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve karşılaştıkları ayrımcılık sorunlarının tesbitine yöneliktir.

1. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Göç ile bir araya gelen ve farklı kültüre ait olan etno-sosyal grupların birbirleriyle olan ilişkileri neticesinde, farklı kültürel temas biçimleri ortaya çıkmaktadır. Çalışmadaki bu temas ilişkilerini açıklamada E. S. Bogardus ve W.O. Brown’ın modelleri kullanılmıştır.

Bogardus, özellikle Kaliforniya’daki Amerikalılar ile, Çinli, Japon, Filipinli ve Meksikalı göçmenler arasındaki ilişkiler üzerinde durmuştur. Böylelikle Bogardus, her bir vak’adaki tekrarların ve davranışlardaki benzerliklerin ırkî ilişki devreleri oluşturmak için yeterli olduğunu düşünmüştür. Bu devre içindeki basamaklar şöyledir (Berry ve Tischler, 1978, ss. 150-152):

1. Merak: İlk bulgular: merak ve şaşkınlıktan doğan değişmez görünüm

2. Ekonomik katılım: İşverenler, yeni işçi kaynaklarını işe alırlar ve doğrudan ya da dolaylı olarak, daha çok göç olmasını desteklerler.
3. Endüstriyel ve sosyal karşıtlık: Birdenbire yeni gelenlere yönelik tepki dalgası yayılır.
4. Yasal karşıtlık: Göçmenlerin hareketlerini sınırlamak isteyen kanun tasarısının Kongre'ye ve Parlamento'ya sunulmasıyla, bir sonraki aşamada tepki hareketlerinin arttığı görülür. Yeni gelenler, halk tarafından açıkça ve hırçınlanarak suçlanmışlardır. Politikacılar, bu gelişmeleri oy verme hakkı olmayan millet ve devletlerinin savunmasında cesaretle mücadele eden yabancılara karşı kullanırlar.
5. İlimli eğilimler: En sonunda, ancak kesin olmayan bir şekilde ılımlı hareket gelişecektir. Göçmenlerin yakın arkadaşı olan veya bu faaliyetleri haksızlık olarak niteleyen bazı vatandaşlar, bir karşı hareket başlatacaklardır. Bu tip hareketler genellikle iyi organize olmamış, parasal destekten yoksun ve tutucu ve hayalperestler tarafından sahiplenilmiştir. Ancak, bu hareketler, eziyet edilen göçmenlerin, Amerikan geleneğine güven duymalarını sağlamaya ve dünyanın geri kalan bölümlerinde, kendi ülkelerinin demokratik ününü korumaya hizmet ederler.
6. Sakinlik: Göçmenlere yönelik olarak istenen engelleyici ve sınırlayıcı kanunların elde edilmesiyle, karşıtlık davranışlarının azalmaya başladığı görülür. Bu gibi çıkışları düzenleyen organizasyonlar, tehlikenin göçmenlerin davranışların düzenleyerek kaldırılabilirliğini kabul ederek, yakınlık ve hoşgörü ile davranmanın gerekli olduğunu iddia edeceklerdir. Böylelikle bir zamanlar düşmanları olanlar için, adaleti temin etmek maksadıyla, gerekli programların uygulanmasını kabul edeceklerdir.
7. İkinci kuşak problemleri: Sonuçta, göçmenlerin Amerika'da doğan çocukları, kendi sosyal yapılarına tepki göstermeye başladıklarında, ikinci kuşak sorunları

ortaya çıkar. Çocuklar, anne-babalarına ait kültürün izlerini kaybettiklerinde ve Amerikalılar tarafından bütünüyle kabul edilmediklerinde, korumasız güvensiz melez ve kaybolmuş bir kuşak olduklarını anladıklarında problemleri artmaktadır.

Brown, modellere uygun bütün ırk çatışmalarını tanımlamış fakat ırk ilişkilerinin, bir dizi safhalardan geçen doğal bir tarihi olduğunu belirtmiş ve gelişmelerin bazı devrelerini açıkça göstermiştir. Bu aşamalar şöyledir (Berry ve Tischler, 1978, ss. 152-153):

1. Ortak yaşamın ilk temasları: Bu basamakta, malların ve hizmetlerin değiş-tokuşu, çok az düzeyde güncel sosyal temas, çok az misafirperverlik ve bir takım şüphe, korku ve merak duyguları vardır.
2. Çatışmanın ortaya çıkması: Uyuşmazlık ilk önceleri sadece statü ile ilgili değil, ancak, fiziksel yaşam mücadelesi, var olan ekonomik kaynaklar ve sahip olunan arazi içindir.
3. Kısa süreli uyum: Nadiren de olsa, zayıf olan grubun yıkılması ile bir önceki basamak sonuçlanabilir, ancak, genellikle bu karşıt iki grup, zorla ikincil grup olmayı kabul ettirecek ve kabul edecek bir aşamaya gelirler. Eğer yeni gelen grubun üye sayısı az ise, bu durum devrenin sonunu getirebilir. Sonuçta, eğer zayıf olan grup, kuvvetli olanların tehdidinde maruz kalmaya devam ederse veya sonraki erime aşamasına mukavemet ederse, uyum kısa süreli olabilecektir ve dördüncü aşama ortaya çıkacaktır.
4. Statü mücadelesi: Hâkimiyet kurulan, kuşatılan ve zorla tecrit edilen bir sosyal sistemin yaşama şansı az olduğundan dolayı, bu aşamada kuşatılan grubun kültürü parçalanmaya başlar. İkincil grubun seçim şansı yoktur. Böylelikle hâkim durumda olan toplumun önde gelenleri içine katılmaya, onların kültürüne uymaya ve onların medeniyetlerinin gerektirdiği ihtiyaç ve meselelerden memnun olmaya çalışırlar. Böyle bir istila, mukavemet eden

ikincil grubun bazı haklar, statüler, sosyal düzen içindeki ayrıcalıkları elde etmek istemeleriyle ortaya çıkan çatışmanın sonucudur.

5. Sosyal hareketlilik: Statü için mücadelede şiddet arttığında, her bir grup kendi gücü doğrultusunda hareket eder. Baskın olanlar, var olan düzeni korumak için, bazı söylemler ve ideolojiler geliştirir ve yeni programlar ve politikalar oluşturarak statüyü savunurlar. İkincil durumda olan ırk içindekiler, ırkî gurur ve bilinçlerini ortaya çıkarmaya başlarlar ve planlanmış organizasyonları ve hareketleri daha az imtiyazlı olan statü ve hakları elde etmek için desteklerler. Irkî ön yargı ortaya çıkar ve ırk konusu her iki grup için bir saplantı olmaya başlar.

6. Çözüm: Teorik olarak Brown, ırkî çatışmanın olası üç sonucu olduğunu düşünür. Irkların birbirlerinden tecrit edilmiş yaşantılarına son vermek en iyi çözüm yolu olabilecektir. Ancak, bunu uygulamak zordur. Çünkü tecrit edilme, kuvvetli grubun menfaatlerini tehdit etmekte ve daha zayıf olan grubun öfkesini arttırmaktadır. İkinci grup oluşturmak bir diğer ihtimaldir ancak, bu durum demokratik fikirlerin yayılması ile ikincil grupların uyum ve barış içinde diğerleriyle birlikte yaşamasını engellemekte ve gittikçe zorlaştırmaktadır. Üçüncü çözüm yolu ise asimilasyon ve birini diğerinin içinde eritme şeklindedir. Brown, bu sonuncu çözüm nihai olarak bu devrelerin sonucu olabileceğini düşünür ancak, bu durum hemen gerçekleşmemektedir. Buradan, ırk problemlerinin insanlığın huzurunu kaçırmaya ve sosyologların merakını çekmeye devam edeceğini söylemektedir.

Türklerin Avrupa'ya ve özellikle Almanya'ya göç etmelerinden itibaren iki farklı kültürün karşılaşması sonrası meydana gelen kültürel temas ve kültürel ilişkileri Bogardus ve Brown'ın modelleri çerçevesinde şu şekilde açıklamak mümkündür:

Göçün ilk yıllarında, birinci kuşak Türk işçileri, ev sahibi toplum tarafından merak ve şaşkınlıkla karşılanmıştır. Bu durumun esas sebebi, Türk işçilerinin bütün kültürel kurumlar açısından, tamamiyle farklı sosyo-kültürel yapıya sahip olmalarıdır. Bu farklılıklar inançta, dilde, dinde, adetlerde, geleneklerde eğitim sisteminde, ayrı yaşamalarından dolayı ortaya çıkan davranış örüntülerinde görülmektedir. Bu birinci kuşak, içine girdikleri farklı kültür ile olan kültürel temas ve ilişkileri son derece sınırlı olmuştur, çünkü bu kuşak ev sahibi ülkelerin dillerini “kulaktan dolma” (spontaneous learning) öğrendikleri için, işyerinden eve, evden işyerine gidip gelen, içinde yaşadıkları topluma mesafeli bir hayat yaşamışlardır.

İlk on yıldan sonra, kültürel ve sosyal karşıtlık artmıştır. İlk kuşak olan işçilerin çocukları, Alman eğitim sistemine uyum gösterememişlerdir. Eğitim sisteminde yaşanan sorunların temelinde yatan nedenlerden birisi de anadil ve ikinci dil öğrenme sürecinde gözlemlenen zorluklardır. Bu sorun, üçüncü ve daha sonraki kuşaklarda artarak devam etmektedir. Anadil ve ikinci dilin öğrenilmesi konusunda farklı kuramsal yaklaşımlar bulunmakla birlikte, anadil ve ana kültürün birlikte öğrenilmesi süreci sonrasında, ikinci bir dilin öğrenilmesi ile farklı bir kültüre uyum sağlamanın kolaylaşacağı ileri sürülmektedir.

İkinci on yılda, Alman toplumu tarafından Türklere yönelik bir hoşgörü ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. 1980'lerden itibaren hoşgörünün artış göstermesine rağmen, bu dönemde, Almanya'da diğer kültürlere yönelik düşmanlık artmıştır. Sosyo-ekonomik zorlukların artmasına paralel olarak Türklere yönelik saldırı ve düşmanlık artış göstermektedir. Yurtdışında özellikle Almanya'da yaşayan ikinci ve üçüncü kuşak Türklerin, ırkçılık adı altında yapılan yabancı düşmanlığından hem en fazla etkilenen hem de en fazla hedef gösterilen etnik azınlık grubu olduğunu belirtmek gerekmektedir. İlk kuşak Türklere bu tarafa yabancı düşmanlığının artarak devam etmesi,

üçüncü ve sonraki kuşaklarda da gözlenmesi üzerinde durulması gereken önemli bir sorundur. Yalçın (2006, s. 57)’a göre yabancı düşmanlığında görülen artışın iki nedeni bulunmaktadır. İlk kuşak yabancılar bu ülkelerdeki ekonomik patlamanın ihtiyaç duyduğu işlerde çalışmışlar ve bu nedenle de buldukları ülkelerin insanlarıyla rekabetleri minimum seviyede kalmıştır. Yerli halkın istemediği işlerde çalışan ilk kuşak yabancılar, yerli işçiler için başlangıçta bir tehdit unsuru değildir. Dil bilmemeleri ve eğitim düzeylerinin düşüklüğü de bunu desteklediğinden ilk kuşak yabancılar için ırkçılık sorunlarının şimdiki kadar olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Irkçılık ya da yabancı düşmanlığını tetikleyen en önemli etken, önemli oranda ikinci, üçüncü ve sonraki kuşak yabancıların buldukları toplumda aldıkları eğitim ve kültürle o toplumdaki yerli bireylerle iş ve yüksek öğretim alanlarında rahatlıkla rekabete girebilmeleri, ebeveynlerinin yapmış oldukları işleri istememelerinden kaynaklanmaktadır.

İkinci kuşak, 1980’lerin başında aile birleşmeleri sonucu göç eden ya da yaşanan ülkelerde doğmuş gençleri kapsamakla birlikte farklı kültürel yapılar ve kimlikler arasında sıkışıp kalan gençleri açıklamakta kullanılan bir kavram olmakla birlikte, bu kuşak gençler için “kayıp kuşak” kavramsallaştırması da yapılmaktadır.

İkinci kuşak Türk çocukları üzerine yapmış olduğu alan araştırmasında Türkdoğan (1984), bu kuşağın büyük ölçüde aile kontrolünden uzak ve içinde yaşadıkları büyük toplumun etkisi altında kaldığını, anne-babanın belli sınırlar içinde çocuklarına sahip çıkmak istediğini, buna karşılık hakim kültürün dinamik yapısının Türk göçmen çocuklarını kendi içinde eritmek için çektiğini, bunun iki nesil arasında bir uçurum meydana getirdiğini belirtmektedir. Bu uçurum, aile içinde kuşaklar arası bir çatışmayı ortaya çıkarmakta, aynı şekilde, ebeveynlerin de iki kültürün baskısı altında bulunmasıyla ortaya çıkan gerilim daha da artmaktadır. Sonuçta, ikinci ve üçüncü kuşaklar anne ve babaları

vasıtasıyla devraldıkları kültür mirasına tam anlamıyla intibak edememektedir. Bunun yanısıra, bu kuşaklar Batı norm ve değerlerine karşı da sosyal bir uyumsuzluk göstermektedirler.

Şunu söylemek memnunluk vericidir ki, 35 yıldır Avrupa'da bulunan ikinci kuşak, birçok zorluğun üstesinden gelebilmiştir. Bunun bir kanıtı olarak birçok Türk öğrencisi, yüksek öğrenim kurumlarında kayıtlı bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü kuşağın eğitim düzeyi açıkça gözlemlenebilecek şekilde yükselmiştir. Ancak, bazı ikinci ve üçüncü kuşaktakiler, eğitim sistemine uyum sağlayamamıştır. Her iki kültüre yabacılaşan bir alt-grup oluşturmuşlardır. Ancak, sayılarının çok az olduğu görülmektedir. Bugün, gençlerden oluşan bu grupların her iki kültür için potansiyel suçlu konumunda oldukları açıkça anlaşılmaktadır. Özel eğitim ve adaptasyon programları, potansiyel suç problemlerini çözmede bir aşama olarak uygulamaya konulabilir (Özönder, 1998, s. 202).

Türk gençleri üzerinde yoğunlaşmak son derece yerinde, zira yurt dışında yaşayan Türklerin çoğunluğunu onlar oluşturmaktadır. Almanya'da yaşayan 2,4 milyon Türk'ün % 33'ü 18 yaş altında, % 71'i ise 36 yaşından küçüktür. 1980'lerin başında Batı Avrupa'daki birçok ülkede yaşayan Türk vatandaşlarının % 40'dan fazlası 18 yaş altındaydı. 1980'lerin ilk yıllarında "göçmen işçilerin" çocukları olan bu kuşak artık 30'lu yaşlarına geldi. Onlar artık "üçüncü kuşak" olarak adlandırılan kuşağın ebeveynleridir. Oysa Batı Avrupa'daki Türk gençlerini hala "ikinci kuşak" olarak tanımlanmaktadır (Nielsen, 2002, s. 36).

"Göçmen işçi çocukları" kavramı artık kullanılmamakta, bu kavram günümüzde "Türkler" olarak tanımlanmakta ve birinci, ikinci, üçüncü kuşak şeklinde ayırt edilmektedir (Nielsen, 2002, s. 37). Bu kavramsal değişim, "göçmen işçilerin" artık dönmek üzere içinde yaşadıkları toplumla sosyal

entegrasyon çerçevesinde birlikte yaşamaya karar verdiklerini, hem ev sahibi ülkeler hem de Türk azınlık gruplarının farkına vardıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, çalışma konusu kapsamına giren üçüncü kuşak; Almanya'da doğup büyümüş, sosyalleşme süreci içine doğduğu kültürde başlamış ve devam etmekte, Alman eğitim sisteminde okumuş ve kendini yetiştirmiş gençlerden oluşmaktadır.

Batı Avrupa'daki etnik azınlıkların günümüzdeki durumlarına bakılırsa, Avrupa'daki yerleşik kurumların temel kaygısının ikinci ve üçüncü kuşakları asimile ya da entegre etme yollarını aramak olduğu görülür. Bu yöntemlere duyulan ihtiyaç, Avrupa'nın önümüzdeki yıllarda karşı karşıya kalacağı nüfus eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Sonuçta, bu modeller bir yandan topluma entegre olmak için gereken kültürel ve psikolojik donanım sağlanmaz iken, diğer yandan da etnik azınlıkların daha da dışlanmasına neden olmaktadır (Vassaf, 2002, s. 275).

Göç toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün bir toplumu etkiler. Bunun yanında, göç ve başka bir ülkede yaşama deneyimi çoğunlukla orijinal planların değişmesine neden olur ki, göçmenlerin ülkelerinden ayrıldıkları zamanki niyetleri güncel davranışları hakkında çok az şey söyler. Benzer şekilde, hiçbir devlet göç yoluyla etnik olarak farklılaşmış bir toplum inşa etmek için yola çıkmasa da, yine de emek piyasasının gerektirdiği politikalar - toplumsal ilişkiler, kamu politikaları, ulusal kimlik ve uluslararası ilişkilere dönük uzak sonuçlarla beraber- çoğunlukla etnik azınlıkların oluşmasına neden olur (Castles ve Miller, 2008, s. 29).

Göç sürecinin ileriki aşamalarında göçmenler kalıcı olarak yerleşip farklı gruplar oluşturduklarında göçün toplum üzerindeki uzun dönemli etkileri ortaya çıkar. Sonuçlar, göç alan ülke ve toplumun tutumlarına bağlı olarak, çok farklı

olabilir. Bir uça, yerleşime açmak, vatandaşlığı ve kültürel farklılığı aşamalı olarak kabul etmek, çok kültürlü toplumun bir parçası olarak görülen, *etnik cemaatlerin* oluşmasına imkân tanıyabilir. Diğer uça ise, yerleşme realitesini yadsımak, yerleşmiş olanların hak ve vatandaşlık taleplerini geri çevirmek ve kültürel farklılığı reddetmek, varlıkları çoğunlukla bölücü ve sakıncalı olarak değerlendirilen, *etnik azınlıkların* oluşmasına yol açabilir. Göçmen ülkelerinin çoğu bu iki uç arasında bir yerde durma eğilimindedir (Castles ve Miller, 2008, ss. 44-45).

Göçü eleştirenler etnik azınlıkların ekonomik refaha, kamu düzenine ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak tanımlarlar. Ancak, gerçekte, bu etnik azınlıklar kendilerinden korkan insanların bir ürünü olabilir. Etnik azınlıklar (Castles ve Miller, 2008, s. 45);

a) Egemen gruplar tarafından, toplumsal olarak inşa edilmiş olan görsel işaretler (yani, fiziksel görünüş ya da 'ırk'), köken veya kültür temelinde toplumda kendilerine aşağı bir statü tanınan;

b) Ortak bir dil, gelenek, din, tarih ve deneyim temelinde belli bir ölçüde kolektif bilinç (veya bir cemaat olma duygusu) taşıyan gruplar olarak tanımlanabilir.

Çalışmada, bu kuramsal çerçeveden hareketle bugün Avrupa'nın değişik ülkelerinde özellikle Almanya'da yaşayan Türk varlığını Türk azınlık grubu kavramsal çerçevesi içerisinde araştırılmıştır. Gelekçi ve Köse (2009) tarafından Belçika'da yapılan alan araştırmasında, bu ülkede yaşayan Türkler, Türk azınlık grubu kavramsal çerçevesi içerisinde ele alınarak incelenmiştir.

2. Metod

2.1. Evren/Örneklem

Araştırmanın evrenini, Almanya’nın Hamburg ilinde orta öğretim ve lise düzeyindeki okullarda okuyan üçüncü kuşak Türk öğrencileri oluşturmaktadır. Hamburg’un araştırmanın evreni olarak seçilmesinde, buradaki okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim okullarında okuyan toplam öğrenci sayısının (27.247) araştırmanın zaman/maliyeti açısından diğer illerde okuyan öğrenci sayıları dikkate alındığında daha uygun gelmesi belirleyici olmuştur. Bu evreni temsil edecek örneklem grubu, basit raslantısal örneklem tekniği ile belirlenmiştir.

Araştırmanın evrenini, Hamburg’daki orta öğretim okullarında (özel eğitim, mesleki öğretim, orta öğretim) okuyan 8.713 öğrenci oluşturmaktadır. Evreni oluşturan bu sayıya, Milli Eğitim Bakanlığının “2002 yılı itibariyle yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili istatistiki bilgi formu”ndaki verilerden ulaşılmıştır (<http://www.meb.gov.tr>).

Araştırmada 0.95 güven düzeyi, $\alpha=0.05$, $P= 0,5$ için 8.713kitle genişliği ve 0.06 hoşgörü miktarına göre örneklem genişliği tespit edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini aşağıdaki formülasyon sonucunda belirlenmiştir.

N= Araştırmanın evreni	N= 8.713
d= Hoşgörü miktarı	d= 0.06
n= Araştırmanın örneklemini	t= 1.96
n_0 = Örneklem genişliği	P= 0,5
	Q= 0,5

$n_0 = t^2 \cdot P \cdot Q / d^2$ formülünden hareket ederek araştırmanın örneklem genişliği, $n_0 = 266$ bulunmuştur.

$n = n_0 / (1 + n_0 / N)$ formülü sonucunda ise araştırmanın örneklem grubu, $n = 258$ anket sayısı olarak belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Survey veri toplama tekniğinin kullanıldığı araştırmada, alandan veriler soru kâğıdı formu uygulanarak toplanmıştır.

Araştırmamız sosyal gerçekliğin öznelere arası inşa edilen bir gerçeklik alanı olduğu sayılısından hareketle; üçüncü kuşak Türk öğrencilerinin, sosyal gerçekliğin araştırmamız çerçevesinde sorunsallaştırılan yönlerine ilişkin, kendi tanımlamalarını ve özgün ifadelendirmelerini ele almaya yönelik açık uçlu-yarı yapılandırılmış ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan bir soru kâğıdı formu ile veriler sahadan toplanmıştır.

Nicel araştırma tasarımına uygun veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırma kapsamında; Katılımcıların, sosyo-demografik özellikleri, aile yapıları evlilik ve akraba ilişkileri, Türkçe ve Almancayı bilme düzeyleri, içinde yaşadıkları toplum ile temas şekilleri ve ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları, dini yapıları, Alman toplumu ile ilişkileri, sivil toplum kuruluşlarına katılma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada kullanılan soru kâğıdı formları, üçüncü kuşak Türk öğrencilerin anket sorularının doğru anlaşılması ve cevaplanması sürecinde Türkçelerinin yeterli olmayacağı varsayımından hareketle, soru kâğıdı formu Türkçe ve Almanca iki dilde de hazırlanmıştır. Araştırmanın saha çalışması bölümü, 2007 yılı içerisinde örneklem grubu içerisine giren üçüncü kuşak Türk öğrencilerine uygulanmıştır.

Araştırmada elde edilen ham veriler bilgisayar destekli istatistik programları aracılığıyla nicel düzeylerde analiz edilmiş, operasyonel kılınan değişkenlerin frekans (f) ve yüzde (%) tabloları oluşturulmuştur. Araştırmanın

amacına göre, belirlenen değişkenler arasındaki ilişkileri sorgulamak üzere de çapraz tablolar oluşturulmuştur.

3. Bulgular

3.1. Sosyo-Demografik Bulgular

Araştırmanın demografik bulgularını inceleyecek olursak; araştırmaya katılan katılımcıların, % 55,8'ini kadın, % 44,2'sini erkek üçüncü kuşak öğrenciler oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında; öğrencilerin % 26,7'si 14 yaşında, % 34,1'i 15 yaşında, % 24,8'i 16 yaşında, % 9,3'ü 17 yaşında, % 3,1'i 18 yaşında, % 1,9'u 19 yaşında olduklarını gözlenmektedir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin doğdukları ülkeye göre oluşan dağılımlarına bakıldığında ise; katılımcıların % 79,1'ini Almanya'da, % 19,4'ünü Türkiye'de, % 1,6'sını Hollanda'da doğanlar oluşturmaktadır. Üçüncü kuşak Türk öğrencilerin ilköğretimleri tamamladıkları ülkelere göre oluşan dağılımlarına bakıldığında ise; öğrencilerin % 91,8'i Almanya'da, % 6,3'ü Türkiye'de, % 2'si Hollanda'da ilköğrenimlerini tamamladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Bitirilen ya da Devam Edilen Okulun Türü

Okul Türleri	Frekans	Yüzde
Berufsschule	53	20,5
Gesamtschule	136	52,7
Handelsschule	8	3,1
Gymnasium	23	8,9
Realschule	30	11,6
Fachoberschule	8	3,1
Toplam	258	100,0

Tablo 1'deki dağılımdan öğrencilerin bitirdikleri veya devam ettikleri okullar incelendiğinde; öğrencilerin % 52,7'si Gesamtschule (ortaokul), % 20,5'i Berufsschule (meslek okulu), % 11,6'sı Realschule (ortaokul), % 8,9'u Gymnasium (lise), % 3,1'i Handelsschule (meslek okulu), % 3,1'i Fachoberschule (meslek okulu) okullarını bitirmiş/devam ettikleri görülmektedir.

Alman Eğitim Sistemi'nde çocukların okul seçimleri daha ilkokul dördüncü sınıfta gerçekleşmektedir. Çocuklar, notlarına göre Gymnasium, Realschule veya Hauptschule diye adlandırılan okullara gönderilmektedir. En başarılı öğrenciler, Gymnasium denen okullara giderken durumu 'iyi' olan öğrenciler, Realschule denen okullara devam ederler. İlkokul sonunda başarı durumları iyi olmayan öğrenciler ise Hauptschule denen okullara giderler. Bu okullar göçmen gençlerinin en yoğun şekilde gittikleri okullardır. Hauptschule okuyan öğrenciler, okulu bitirip meslek hayatına atılmayı arzularlar. Onlar için üniversite yolu teorik olarak her ne kadar açık ise de gerçekte neredeyse tamamen kapanmıştır. Bazı eyaletlerde, Gymnasium, Realschule, Hauptschule üçlü ayrımı yapılmayıp, çocuklar Gesamtschule denen tek bir okula gönderilmektedirler (Aytaç, 1999).

Katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumlarını gösteren dağılımlara bakıldığında; öğrencilerin annelerinin % 10'u okur-yazar değil iken, % 28'i okur-yazar olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların, % 29,2'si ilkokul, % 15,2'si lise, % 9,2'si ortaokul, % 4,8'i meslek lisesi, sadece % 3,6'sı üniversite mezunu olduklarını ifade etmektedirler. Aynı şekilde, öğrencilerin babalarının eğitim durumlarını gösteren dağılımda ise, öğrencilerin babalarının % 3'ü okur-yazar değil, % 16,9'u okur-yazar, % 34,2'si ilkokul, % 20,3'ü lise, % 19,4'ü ortaokul, % 5,1'i üniversite, % 1,3'ü meslek lisesi mezunu oldukları gözlenmektedir.

Tablo 2. Baba Mesleği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Vasıflı işçi	133	51,6	51,6
Vasıfsız işçi	24	9,3	9,3
İş kadını/Esnaf	34	13,2	13,2
İşsiz	38	14,7	14,7
Memur	13	5,0	5,0
Emekli	16	6,2	6,2
Toplam	258	100,0	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin baba mesleklerine göre oluşan dağılıma baktığımızda; baba meslek grubu içerisinde % 51,6 oranı ile vasıflı işçi ilk sırada yer almakta, bu oranı % 14,7 oranı ile işsiz olanlar, % 13,2 oranı ile iş adamı/esnaf, % 9,3 oranı ile vasıfsız işçi, % 6,2 oranı ile emekli olanlar, % 5 oranı ile memur mesleğine sahip olanlar takip etmektedir.

Tablo 3. Anne Mesleği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Vasıflı işçi	55	21,3	21,6
Vasıfsız işçi	6	2,3	2,4
İş kadını/Esnaf	23	8,9	9,0
İşsiz	74	28,7	29,0
Memur	14	5,4	5,5
Emekli	12	4,7	4,7
Ev kadını	71	27,5	27,8
Total	255	98,8	100,0
Cevapsız	3	1,2	
Toplam	258	100,0	

Tablo 3'deki dağılıma bakıldığında; anne meslek grubu arasında ilk sırada % 29 oranı ile işsiz olanlar yer almakta, bu oranı % 27,8 oranı ile ev kadını olanlar takip etmektedir. Toplamda bakıldığında, Hamburg'da yaşamakta olan öğrenci annelerinin % 56,8'inin gelir getirici bir iş sahibi olmadıkları görülmektedir. Sıra ile diğer oranlara bakıldığında; katılımcıların % 21,6'sı vasıflı işçi, % 9'unun iş kadını/esnaf, % 5,5'inin memur, % 4,7'sinin emekli, % 2,4'ünün vasıfsız işçi oldukları görülmektedir.

3.2. Kimlik Algılamaları

Maalouf (2006, s. 16) kimlik kavramını, "Beni başka hiç kimseye benzemez yapan şey" olarak tanımlamaktadır. Her kişinin kimliği, resmi kayıtlarda görünenlerle kesinlikle sınırlı olmayan bir yığın öğeden oluşur. Elbette insanların büyük çoğunluğu için dinsel bir geleneğe bağlılık söz konusudur; bir ulusa, bazen iki ulusa; etnik ya da dinsel bir gruba; az ya da çok geniş bir aileye; bir mesleğe; bir kuruma; belli bir sosyal çevreye ... ait olduğunu hissedebilir.

Milli kimlik kavramını Smith (2004, s. 35), "kollektif kişilik prizması ile onun ayırdedici kültürü içinden tanımladığı bireysel kendi'lere dünya üzerinde yer veren güçlü bir araç" olarak tanımlamaktadır. Smith (2004, s. 36)'e göre, çağdaş dünyada "kim" olduğumuzu müştereken paylaşılan eşsiz bir kültür aracılığıyla bilebiliriz. Bu kültürü keşfederek kendimizi, "otantik kendi"yi keşfederiz, ya da modern dünyanın devasa değişiklik ve belirsizlikleriyle cebelleşmek zorunda kalmış, bölünmüş ve yolunu yitirmiş pek çok kişiden biri olabiliriz.

Gözlemlere göre, gençlerde izlenen sosyo-kültürel değişimler çok yönlü bir gelişim sürecine girmiştir. Özellikle kültürel değerlere yansıyan ideolojik tutumlar (dini, siyasi görüşler) ve sosyal davranışlar (yabancı dil bilgisi, evlilik türleri, vs.), izlenilen gelişmelerin ayrı ayrı kültür kalıplarını (Batı, Türk)

birbirleri ile bağdaştırma yolunda zorlandıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu gençlerin kimlik oluşumu, öncelikle hâkim kültür ile kendi kültürleri arasında oluşan bir gerilim hattı üzerinde gerçekleşmektedir. Bu kimlik oluşumu sancılı ve gençler üzerinde derin yaralar açan bir süreçte gerçekleşmektedir. Bu gerilim hattında yaşamlarını sürdürmeye çalışan gençler; eğitim durumlarına, referanslarına ve çevresel etmenlere bağlı olarak, ya batı, ve ya geleneksel İslami ve sağ milliyetçi yaşam tarzı ekseninde güçlü bir kimlik geliştirmektedir. Buna karşılık kendilerinin farklı olmaları ve farklı görünmelerinin hâkim kültür tarafından dışlanma aracı olarak kullanıldığını düşündüklerinde gençler hâkim kültürün dışlayıcı yaklaşımına tepki olarak, gelenekselci-İslami ve sağ milliyetçi kimliği tercih ederek kendi içine kapanıp giderek agresif bir tutum sergilemektedirler (Gökçe, 2006, s. 16).

Tablo 4. Kimlik Tanımlamaları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk	180	69,8	71,4
Alman	22	8,5	8,7
Türk asıllı Alman	50	19,4	19,8
Toplam	252	97,7	100,0
Cevapsız	6	2,3	
Toplam	258	100,0	

Katılımcıların kendi kimliklerini tanımladıkları tabloya bakıldığında; öğrencilerin % 71,4'ü kendilerin Türk olarak, % 8,7'si Alman, % 19,8'i kendilerini Türk asıllı Alman kimlik yapısı içerisinde tanımlamışlardır. Tablo 4'de görüleceği üzere, yaklaşık olarak %30 yakın bir oranın kendilerini Alman kimlik yapısı içerisinde tanımlamaları, Almanya'nın göçmenlere özellikle Türk azınlık grubuna uyguladıkları asimilasyon politikalarının etkisi sonucunda ortaya çıktığını belirtmek mümkün gözükmektedir.

Gençlerin içinde yetiştikleri ortam, benimseyecekleri kültürel kimliği de belirlemektedir. Bu kimliğe özgü tüm işaretler –kulakta küpe, başörtü, uzun saç, vs.- onları toplumun içindeki diğer gruplardan ayırt etmekte ve onlara bir çeşit özgüven vermektedir. Bu kültürel öğeler içinde dil, öğrenim, toplumsal değerler din, gelenekler, serbest zaman faaliyetleri önemli bir rol oynamaktadır (Unat, 2002, s. 183).

Yeni kuşak Türk gençleri, ailede, camiide, okulda, okul içi ve dışı akran grupları içinde çifte/iki yönlü sosyalleşme süreci yaşamaktadır. Bu süreçte gençler bir taraftan Türk topluluğunun değerlerini edinirken, diğer taraftan, içinde yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemektedir. Bu süreçte yeni kuşak Türkler çifte dil kullanan, bir taraftan yaşadığı ülkeye diğer taraftan babalarının anavatanına bağlılık hissedenden iki vatanlı, çift değerliliği yaşayan, iki kimlikli bir kuşaktır. İki kimliklilik, ikinci ve üçüncü kuşakta iki kültür arasında sıkışmışlığın getirdiği marjinalliği aşabildiği ölçüde gelişmektedir. İkinci kuşağın ortaya çıktığı dönemlerde kimlik bunalımı, bugün üçüncü kuşak ile birlikte, iki kimlikliliğin gelişimiyle aşılmaktadır. Batı Avrupa Türkleri, buldukları ülkenin vatandaşlığına geçerek göçmen bir topluluğa dönüştükçe, milli bir kimliği olan geçici misafir işçi topluluğundan etnik azınlık statüsüne gelmektedirler (Taşdelen ve diğerleri, 2000, ss. 90-91).

Tablo 5. Kendilerini Bağlı Hissettikleri Ülke

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkiye	142	55,0	60,4
Almanya	80	31,0	34,0
Her iki ülkeye	2	,8	,9
Hiçbir ülkeye	11	4,3	4,7
Toplam	235	91,1	100,0
Cevapsız	23	8,9	
Toplam	258	100,0	

Tablo 5'deki dağılıma bakıldığında; gençlerin % 60,4'ü kendilerini Türkiye'ye, % 34'ü Almanya'ya, % 4,7'si hiçbir ülkeye, % 0,9'u ise kendilerini her iki ülkeye de bağlı hissettiklerini belirtmişlerdir. Tablo 4'deki verilere (% 30) benzer şekilde gençlerin % 34'lük bir oranı kendilerini şu an içinde yaşamakta oldukları ülkeye bağlı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 6. En İyi Bilinen Dil

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe	64	24,8	25,1
Almanca	64	24,8	25,1
Her ikisi de	124	48,1	48,6
İki dil de yetersiz	3	1,2	1,2
Total	255	98,8	100,0
Cevapsız	3	1,2	
Toplam	258	100,0	

Üçüncü kuşak Türk gençlerinin en iyi bildikleri dillere göre oluşan dağılıma bakıldığında; katılımcıların % 25,1'lik oranı Türkçeyi, aynı şekilde % 25,1'lik oranı Almancayı, % 48,6'lık oranı ise her iki dili de iyi bildiklerini belirtirler iken, % 1,2'lik bir oran her iki dilde de yetersiz oldukları yönünde görüş beyan etmişlerdir. Tabloya bakıldığında, üçüncü kuşak gençler arasında hem anadil sorunu, hem de içinde yaşadıkları ülkenin dilini bilme ve o dile hakim olmada sorun yaşadıkları görülmektedir. Bununla birlikte, bu konuda yapılan çalışmalardan farklı olarak bu kuşağın, hem Türkçe hem de Almanca bilme düzeylerindeki yetersizlik oranları en alt düzeyde (% 1,2) olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu kuşak gençler arasında Almancayı bilmeyenlerin oranı çok düşüktür.

İkinci bir dilin öğrenilmesi ancak anadilinin bir kültür dili olarak öğrenilmesi ile mümkündür. Anadilini yüksek seviyede bilmeyen birinin ikinci bir dili kültür dili seviyesinde öğrenmesi hemen hemen mümkün değildir. Zira anadilini bir kültür dili seviyesinde bilmeyen birinin zaten gelişmiş bir kültürü yoktur. Bu durumdaki birinin bir yabancı kültür mahsulü olan ikinci bir kültür dilini öğrenmesi beklenemez (Biray, 1999, s. 67).

Tablo 7. Dini İnanç

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Müslüman	237	91,9	91,9
Hıristiyan	6	2,3	2,3
Dini inançlarım yok	15	5,8	5,8
Toplam	258	100,0	100,0

Araştırmaya katılan gençlerin sahip oldukları dini inançlarının dağılımlarına bakıldığında; katılımcıların % 91,9'unun Müslüman oldukları, % 2,3'ünün Hıristiyan oldukları, % 5,8'i de herhangi bir dini inanca sahip olmadıkları gözlenmektedir.

3.3. Toplumsal Dışlama/Ayrımcılık

Toplumsal dışlama kavramı literatürde, “bireylerin ya da hanelerin, ya kaynaklardan ya da daha geniş ölçekteki cemaatle veya toplumla sosyal bağlar kurmaktan yoksun bırakılmaları süreci” (Marshall 1999:150) olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, toplumsal haklarla, insanların bu hakları kullanmalarına set çeken engeller ya da süreçlerle ilişkili olduğu gibi özellikle çokkültürlü toplumlarda görülen aşırı marjinalleşme durumları için de kullanılmaktadır (Marshall, 1999, s. 150).

Ayrımcılık kavramı, sosyolojide en yaygın biçimde etnik ve ırk ilişkileri kuramları bağlamında kullanılmaktadır. Sosyologlar, ayrımcılığı etnosantrizmin (kültür taassubu) bir ifadesi, başka bir deyişle benzer olmayanlardan

hoşlanmamaya işaret eden bir kültürel fenomen olarak tanımlamışlardır (Marshall, 1999, ss. 50-51).

Etnik azınlıklar için kimliğin bir kaynağı olarak kültür, dışlanma ve ayrımcılık karşısında bir direnç noktası olarak kilit rol oynamaktadır. Castles ve Miller (2008, ss. 53-55)'a göre, köken kültüre başvurmak, yeteneklerin ve deneyimlerin zarar gördüğü durumlarda insanlara özsaygılarının devamı konusunda yardımcı olmaktadır. Kültürün dinamik doğası bir grubun tarihi ve gelenekleriyle göç sürecindeki güncel durum arasında bağlantı kurabilme kapasitesinde yatar. Göçmen veya azınlık kültürleri grubun ihtiyaçları, deneyimleri ve güncel toplumsal çevreyle etkileşim ekseninde sürekli yeniden yaratılır. Kültür bütün göç ülkelerinde gittikçe daha çok siyasallaşmaktadır. Irksal üstünlük düşünceleri ideolojik ağırlıklarını kaybettikçe, azınlıklara karşı dışlayıcı pratikler giderek kültürel farklılık meselesi üzerine yoğunlaşıyor. Aynı zamanda, azınlığın direniş politikaları da gittikçe daha çok kültürel semboller etrafında billurlaşıyor. Yine de, bu semboller yalnızca taraflı bir biçimde etnisitenin ithal edilmiş biçimlerine dayandırılır. Cemaat ve kimliğin tanımlayıcısı olarak bu sembollerin esas gücü yeni ülkedeki etnik azınlık grubun yeni deneyimlerinin birleşmesinden gelmeleridir.

Tablo 8. Türk Olma Dolayısıyla Herhangi Bir Farklı Muamele ile Karşılaşma ve Kendi Kimliğini Tanımlama Değişkenlerine Göre Dağılım

		Kendi kimliğini tanımlama			Toplam		
		Türk	Alman	Türk asıllı Alman			
Türk olmaları dolayısıyla herhangi bir farklı uygulama ile karşılaşma	Sık sık karşılaşıyorum	Sayı	19	0	3	22	
		% Toplam	8,7%	,0%	1,4%	10,0%	
	Bazen karşılaşıyorum	Sayı	48	10	6	64	
		% Toplam	21,9%	4,6%	2,7%	29,2%	
	Hayır karşılaşıyorum	Sayı	80	12	41	133	
		% Toplam	36,5%	5,5%	18,7%	60,7%	
	Toplam		Sayı	147	22	50	219
			% Toplam	67,1%	10,0%	22,8%	100,0%

Tablo 8'deki dağılım incelendiğinde; kendi kimliğini Türk olarak tanımlayan gençler, Türk olmaları dolayısıyla herhangi bir farklı uygulama ile sık sık karşılaştıklarını belirtenlerin oranı % 8,7 iken, bazen karşılaştıklarını belirtenlerin oranı % 21,9, hayır karşılaşıyorum seçeneğini belirtenlerin oranı % 36,5'tir.

Kendi kimliğini farklı biçimde tanımlayan gençlerin Türk olmaları dolayısıyla farklı uygulamalarla karşılaşp karşılaşmadıklarına ilişkin görüşlerinde gözlenen farkın anlamlı olduğu görülmektedir (Chi-square: 16.715, $p < 0.05$). Başka bir anlatımla gençlerin kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları ile ne sıklıkla farklı uygulama gördüklerini ifade etmeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 9. Yaşanılan Ülkede Türk Olmaktan Dolayı Dışlandığını Hissetme ve Kendi Kimliğini Tanımlama Değişkenlerine Göre Dağılım

		Kendi kimliğini tanımlama				
		Türk	Alman	Türk asıllı Alman	Toplam	
Yaşanılan ülkede Türk olmaktan dolayı dışlandığını hissetme	Evet	Sayı	20	1	5	26
		% Toplam	8,3%	,4%	2,1%	10,7%
	Hayır	Sayı	61	11	18	90
		% Toplam	25,2%	4,5%	7,4%	37,2%
	Kısmen	Sayı	89	10	27	126
		% Toplam	36,8%	4,1%	11,2%	52,1%
Toplam		Sayı	170	22	50	242
		% Toplam	70,2%	9,1%	20,7%	100,0%

Tablo 9'a bakıldığında, kendi kimliğini Türk olarak tanımlayan gençlerden, yaşadıkları ülkede Türk olmaktan dolayı dışlandığını hissedenlerin oranı % 8,3, kendi kimliğinden dolayı kısmen dışlandığını hissedenlerin oranı ise % 36,8'dir. İçinde yaşadığı toplumda milli kimliğinden dolayı dışlanma davranışını ile karşılaştığı mekanların frekans dağılımında; gençlerin % 33,8'i resmi dairelerde, bu orana yakın bir oran ile % 32,5'i okulda, % 28,6'sı sokakta kimliklerinden dolayı dışlandıklarını belirtmişlerdir. Bu veriler sonucunda şu açıklamalarda bulunmak mümkün görünmektedir; bu kuşak Türk çocukları, yaşadıkları toplumlar tarafından "suçlu (kriminal) gençler" olarak tanımlanmaları, disiplinsiz davranışları sonucu okuldan atılma tehdidi ile karşı karşıya kalmaları ve ebeveynleri gibi Türkiye'ye dönme seçeneklerini kullanmak istememeleri, onların "ayrımcılık" ya da "yabancı düşmanlığı" sorunlarına maruz kalmaları durumunda bunu açıklamakta/ifade etmekte rahat olmadıkları gözlenmiştir.

Araştırmada gençlerin kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları ve yaşadıkları ülkede Türk oldukları için dışlandıklarını hissedip hissetmeleri arasında ilişki X^2 testi ile analiz edilmiştir. Çalışmada kendini farklı kimliklere ait hisseden bireylerin yaşadıkları ülkede Türk olduğu için dışlandığını hissetme

bakımından anlamlı bir farkın olmadığı (Chi-square: 2.269, $p>0.05$) görülmektedir.

Tablo 10. Yaşanılan Ülkede Herhangi Bir Konuda Ödüllendirilirken Milliyetinin Önemli Görüldüğünü Düşünme ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Dağılım

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Yaşanılan ülkede herhangi bir konuda ödüllendirilirken milliyetinin önemli görüldüğünü düşünme	Evet	Sayı	32	33	65
		%	12,6%	13,0%	25,6%
		Toplam			
	Hayır	Sayı	76	34	110
		%	29,9%	13,4%	43,3%
		Toplam			
	Kısmen	Sayı	33	46	79
		%	13,0%	18,1%	31,1%
		Toplam			
Toplam		Sayı	141	113	254
		%	55,5%	44,5%	100,0%
		Toplam			

Tablo 10'daki dağılım incelendiğinde; kız öğrencilerin % 12,6'sı yaşamakta oldukları ülkede herhangi bir konuda ödül verilir iken milliyetin önemli olduğunu, % 13'ü milliyetin kısmen önemli olduğunu belirtmiş, ancak yine kız öğrencilerden % 29,9'u ödüllendirilmelerde milliyetin önemli olmadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde erkek öğrencilerden % 13'lük bir oranı yaşamakta oldukları ülkede herhangi bir konuda ödül verilir iken milliyetin önemli olduğunu, % 18,1'lik bir oranı kısmen önemli olduğunu, % 13,4'lük bir oranı ise ödüllendirilmelerde milliyetin önemli olmadığı görüşünü ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan gençlerin cinsiyetleri değişkeni ile yaşadığı ülkede herhangi bir konuda ödüllendirilirken milliyetinin önemli görüldüğünü düşünme

değişkenleri arasındaki fark incelendiğinde; farklı cinsiyetlere sahip gençlerin herhangi bir konuda ödüllendirilirken milliyetin önemli görüldüğünü düşüncelerine ilişkin görüşleri bakımından gözlemlenen farkın anlamlı olduğu (Chi-square: 15.290, $p<0.05$) bulunmuştur. Başka bir anlatımla, gençlerin yaşadıkları ülkede herhangi bir konuda ödüllendirilirken milliyetin önemli olduğuna ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.

4. Sonuç ve Tartışma

Geçtiğimiz yarım asırdan günümüze önemli bir göç ülkesi haline gelen Almanya’da, 0–18 yaş grubundaki her üç kişiden biri göçmen kökenlidir. Almanya’da göçmen gençlerin çoğunluğunu ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak göçmen çocukları oluşturmaktadır. 2008 yılı itibarıyla 81 milyon olan Almanya nüfusunun % 19’u göçmen veya göçmen kökenliler oluşturmakta; bunların içerisinde en büyük payı ise % 17,7 oranı ile Türk azınlık grubu teşkil etmektedir.

Günümüz Almanya’sında dört kuşak Türkleri bir arada görmek mümkündür. Bunlardan Almanya’ya ilk gelen birinci kuşak, 1960’lı yıllarda Türkiye’deki işsizlik sorununa bağlı olarak iş bulmak ve daha iyi kazanç aramak amacıyla farklı bir kültürel yapıya göç eden Türklerden oluşmaktadır. Bu kuşak, yurt dışına kısa süreli, belli bir kazanç elde ettikten sonra ülkesine dönmeyi düşünen vatandaşlarımızdan oluşmaktadır. Hem bu kuşak Türk vatandaşları hem de gidilen ülkeler bu düşünceyi paylaştıkları için ilgili ülkeler, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, ve siyasi politikalarını bu çerçevede oluşturmuşlardır. Dolayısıyla, ilk giden Türk işçiler için kullanılan “misafir işçi” kavramı da bu bakış açısı sonucunda üretilmiş bir kavramsallaştırma değildir. İkinci kuşak, çalışmak amacıyla Avrupa ülkelerine giden Türklerin çocuklarından oluşmaktadır. Üçüncü kuşağı ise, birinci kuşak Türklerin torunları oluşturmakta, ayrıca yurt dışında doğmuş büyümüş, sosyalleşmesini,

eğitim-öğretim hayatını, yaşamlarını o ülkede devam ettirecekleri düşünülen gençler teşkil etmektedir.

Almanya'ya giden birinci kuşak Türkler, gittikleri ülkenin dili başta olmak üzere, hiçbir alanla ilgili bilgi sahibi değillerdi. Bu yüzden, en yoğun şekilde ikinci bir dil öğrenme ve konuşma problemi ile kültür şoku yaşayan kuşak, birinci kuşak olmuştur. Bu kuşağın dil kurslarına katılarak Almancayı öğrenme düşünceleri ve imkanları olmadığı için ikinci dil problemlerini günlük hayat içerisinde, iş yerlerinde öğrenebildikleri kadarıyla çözmüşlerdir.

Almanya'daki ikinci kuşak Türk gençlerinin problemleri ebeveynlerinkinden daha farklıdır. Çünkü ikinci kuşağın, Türkiye'deki eğitimlerine son vererek bu ülkedeki eğitim sistemine devam etmeleri, bu topluma uyum sağlamaları ve dillerini konuşabilmeleri gerekmektedir. Milli kimlik inşası, sosyalleşme süreci Türkiye'de başlamış, fakat Almanya'da devam etmiş olan bu kuşak, iki farklı kültür, kimlik, dil, eğitim sistemi, inanç yapısı arasında kalmıştır. Bu nedenle literatürde “kayıp kuşak” olarak da bilinmektedir.

Üçüncü kuşak Türkler ise, ebeveynlerinin yaşadıkları sorunları artarak yaşamaya devam etmektedir. Sosyal entegrasyon sorunu devam etmekle birlikte, bugün Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk çocukları, Alman kültürüne, diline, eğitim sistemine, ekonomik ve siyasal yapısına uyum sağlamakta ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlara bir de Avrupa'da yaşayan Türklerin en fazla karşılaştıkları, yasal karşıtlık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığını gibi sorunları da ekleyebiliriz.

Türk kültürü ve diline Alman toplumunun bakışı hiç değişmemiştir. Kendi kültürleri ve dillerine karşı takınılan olumsuz tavırlar ile doğru orantılı olarak, Türkler de Alman toplumuna uyum konusunda en fazla direnç gösteren toplum olmuştur. Maalouf'un belirttiği gibi ‘Bir göçmen kendi kültürünün saygı

gördüğünü ne kadar hissederse, geldiği ülke kültürüne de o kadar açılacaktır... Dilinizin küçümsendiğini, dininizle alay edildiğini, kültürünüzün aşağılandığını hissederseniz, farklılığımızın işaretlerini abartılı bir gösterişle sergileyerek tepki verirsiniz; tersine, size saygı duyulduğunu hissettiğinizde, yaşamayı seçtiğiniz ülkede bir yeriniz olduğunu hissettiğinizde daha farklı davranırsınız.' (Maalouf 2006, ss. 38-39).

Bu kuşak gençler, yaşadıkları toplumlarda hem anadili hem de o ülkenin dilini bilmelerinden dolayı çift dillilik gerçeğini yaşamaktadırlar. Almanya'da yaşayan gençler, anadil öğrenme sürecinde problem yaşadıkları gibi Almancaları da eğitim-öğretim hayatı için yeterli düzeyde değildir. Dolayısıyla, Almanya yabancılara yönelik politikalarında değişikliğe giderek eğitim sistemleri içerisinde Türk öğrencilerin anadillerini de öğrenebilmeleri imkan sağlayacak yeni modeller oluşturmalıdır. Son zamanlarda yapılan dilbilimsel çalışmalar ile, iki veya çok dilli olan çocukların eğitim gördükleri ülkenin hakim veya resmi dilinin yanı sıra kendi ana dillerinde eğitim görmelerinin bilişsel ve kültürel faydaları vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, iki dilli eğitim, kendi ana dilinin dışlanmadığının bilincine varan çocukların sosyal açıdan da sağlıklı ve uyumlu birer birey olarak gelişimlerini teşvik edecektir.

Almanya'nın yabancılar politikası, Almanya'nın bir göçmen ülkesi olduğu gerçeğini uzun süre ya görmezlikten gelmiş veya kabullenmek istememiştir. Çünkü, Almanya'nın yabancılar politikasını belirleyen düşünce, ya işçi sıfatıyla Almanya'ya gelenlerin geri döneceği, ya da Almanya'yı yaşam alanı olarak seçen yabancıların hâkim toplumun ve kültürün mesleki, sosyal ve kültürel standartlarına benzeşeceği ve böylelikle hâkim toplum ve sonradan ona dahil olan grup arasındaki farkın nesiller itibariyle giderek azalacağı temeli üzerine kurulmuştur. Başka bir ifadeyle, 'Alman Yabancılar Politikası'nda etkin olan entegrasyon/uyum anlayışı, sonucunda farklı kültüre mensup insanların hâkim kültür içinde eriyeceği mekanik bir süreç doğrultusundadır. Bu bağlamda

hâkim kültürün farklı kültürlere yaşam alanı tanıdığı, ancak bu farklılığı bir dışlama ve baskı aracı olarak kullandığı, farklı kalan ya da kalmak isteyenlere kendisine tevcih edilen rolleri oynadığı müddetçe (işçi olma, vergisini ödeme, ileride Almanya'yı terk etme vb.) kendi yaşam biçimini devam ettirmesine imkan tanındığı, bunun ötesine giden talep ve beklentilerde ise kendi sosyal ve kültürel norm ve standartlarının özümsemesini istediği, ya da dayattığı rahatlıkla söylenebilir (Gökçe, 2006, s. 10).

Alman toplumu ve yöneticileri göçmenlerin özellikle Türk azınlık grubunun yaşamakta olduğu sosyo-kültürel değişimi ve günümüzdeki konumlarını baştan tasavvur etmedikleri ve/veya edemedikleri için bu toplulukların Alman toplumuna entegrasyonunda hazırlıksız yakalandıklarını zaman zaman itiraf etseler de aslında uyum noktasında geliştirdikleri politikalarında, farklı kültürel yapılarla karşı karşıya oldukları gerçeğini görmezden gelmişlerdir. Bu bakış açısından hareketle, göçmenlere ilişkin olarak hazırlanmış oldukları yabancılar politikalarında “ırkçı”, “yabancı düşmanlığı” ve “toplumsal dışlama”ya yönelik tutum ve uygulamaların olduğunu söylemek mümkündür. 2007 yılında birkaç Alman sosyal bilimcilerle yapılan görüşmelerde, bu kuşağın gençleri, okul sahası ve/veya dışında, sokaklarda ve çeşitli eğlence mekânlarında “başarısız ve sorunlu gençler” ya da “suç çeteleri” olarak tanımlanmaktadır. Oysaki yapmış olduğumuz alan araştırmasında, bu gençlerin, okullarında başarılı öğrenciler oldukları dikkati çekmektedir. Bu öğrencilerin % 44,2'si kendini okullarında iyi düzeyde başarılı görmekte iken, % 54,7'si ise orta düzeyde başarılı görmekte; başarısız olmalarındaki en önemli faktörü ise okullarındaki öğretmenleri ile yeterli düzeyde iletişim kuramamaları olarak tanımlamaktadırlar.

Kaynakça

- Aytaç, K. (1999). *Federal Almanya Cumhuriyetinde Okul Sistemi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Berry, B. ve Tischler H. L. (1978). *Race and Ethnic Relations*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Biray, N. (1996). Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının İçinde Yaşadıkları Toplumlara Entegre Olmasındaki Engellerden Biri Olan Dil Problemi. *Milli Folklor*, Bahar-Yaz (4), 29-30, 67-69.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gelekçi, C. ve Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gökçe, O. (2006). Almanya'da Uyum ve Dışlanma Arasında Türk Gençleri. *Türk Yurdu*, 224, (Nisan 2006), 9-17.
- Maalouf, A. (2006). *Ölümcül Kimlikler* (A. Bora, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nielsen, E. Ó. (2002). İki Arada Gidip Gelmek: Batı Avrupa'daki Türk Gençleri. *Daha Sesimizi Duyuramadık Almanya'da Türk İşçi Çocukları* içinde (ss. 35-55). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özönder, M. C. (1998). Socio Cultural Aspects of Integration and Disintegration: Turkish Point of View. *Cooperation Regionale: Mediterranee/Proche Orient Problems Migratoires En Region Mediterranee*. (R. Biegel, K. A. Stiftung ve Tunis, Ed.), 195-204.

- Smith, A. D. (2004). *Milli Kimlik* (B. S. Şenel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, F. (2010). Almanya'daki Türkler-Entegrasyon ve Gettolaşma. 01.04.2010 tarihinde <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/13faruk.pdf> adresinden erişildi.
- Taşdelen, M. ve diğerleri. (2000). *Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik ve Uyum Sorunları)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayını.
- Türkdoğan, O. (1984). *İkinci Neslin Dramı*. İstanbul: Orkun Yayınevi.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Vassaf, G. (2002). *Daha Sesimizi Duyuramadık Almanya'da Türk İşçi Çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, (Mayıs 2002), 45-60.
<http://www.meb.gov.tr>
http://de.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrken_in_Deutschland 01.04.2010.